

Care este rolul proscomidiei?

[Mareste imaginea.](#)

În practica noastră actuală, [proscomidia](#) se săvârșește înainte de Liturghie, în altar și numai de către preoți. Participarea mirenilor la ea se reduce - aceasta nu pretutindeni - la prescura pe care ei o dau personal sau uneori „indirect” printr-o terță persoană, împreună cu pomelnicul „pentru cei vii” și „pentru cei morți”.

Din punct de vedere teologic, proscomidia apare ca ceva deosebit prin slujba ei, care este o aducere simbolică a jertfei. Pregătirea pâinii euharistice se face ca fiind înjunghierea Mielului, iar turnarea vinului în potir ca scurgerea sângelui și a apei din coasta lui Hristos cel răstignit ș.a. Totuși, întreaga orânduire simbolică, destul de complexă, nu înlocuiește Liturghia, ci este o pregătire.

Apare inevitabil întrebarea: care este sensul acestor simboluri ? Care este legătura dintre aducerea de jertfa, oarecum «premergătoare», și aducerea care reprezintă esența Euharistiei? Pentru înțelegerea Liturghiei, întrebările acestea au o valoare covârșitoare, în timp ce în teologia noastră școlară ele sunt ignorate; în ceea ce-i privește pe liturgiști, răspunsul lor se reduce la o explicare ce nu spune nimic, recurgând la un „simbolism” pe care-l socotesc propriu slujirii divine. Liturghia însă, în esența ei, înrădăcinată în întruparea lui Dumnezeu și descoperită în [împărăția lui Dumnezeu](#) venită în putere, respinge și exclude simbolul care este opus realității. Totuși, în fiecare zi de-a lungul secolelor, mii de preoți, tăind în chip de cruce pâinea euharistică, pronunță - și credem că o realizează cu evlavie și cu credință - cuvintele sfinte:

„Junghie-Se (adică se aduce jertfa) Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii”...

Ce înseamnă aceasta? Este numai „un simplu simbol” în care „de fapt” nu se produce, nu se săvârșește nimic, care nu reprezintă nici o „realitate”? Atunci putem întreba din nou: de ce mai e nevoie de ea? Intrucât proscomidia se săvârșește în singurătatea altarului, în afara prezenței mirenilor, explicația motivării nu poate fi nici pedagogică și nici educativă. Și dacă este așa, atunci e necesar să lămurim această problemă, deoarece de ea depinde înțelegerea adevărată a Euharistiei și a aducerii jertfei ce se săvârșește în ea.

Problema aceasta cere, în primul rând, să cunoaștem cauzele istorice care au determinat dezvoltarea proscomidiei actuale. Inceputul acestei dezvoltări provine, fără îndoială, din participarea - vădită pentru creștinismul primar - tuturor membrilor Bisericii în aducerea Euharistiei. În conștiința, în trăirea și în practica Bisericii primare, jertfa euharistică se aducea nu numai din partea tuturor și pentru toți, ci se aducea de către toți și deci baza și condiția ei este aducerea de către fiecare a darului său, a jertfei sale. Fiecare dintre cei care vin la adunarea Bisericii aduce cu sine tot „ce socotește cu inima sa” (II Cor. IX, 7), ce poate da pentru nevoile Bisericii; aceasta înseamnă pentru întreținerea clerului, a văduvelor, a orfanilor, pentru cei pe care îi întreține Biserica, pentru ajutorul săracilor, pentru orice binefacere prin care Biserica se realizează pe sine ca fiind iubirea lui Hristos, ca fiind grija tuturor pentru toți și slujirea tuturor cu toate. Tocmai în această jertfă a iubirii este înrădăcinată aducerea euharistică și în această jertfă își are începutul; pentru Biserica primară era atât de vădit încât, potrivit unei mărturii, copiii orfani, care trăiau pe seama Bisericii și care nu aveau ce să aducă, participau la această jertfă a iubirii prin aducerea apei.

Slujitorii acestei binefaceri, ai jertfei de iubire erau diaconii în Biserica primară. Aceștia aveau grijă deosebită nu numai de binefacerile materiale ale comunității (grijă care, în zilele noastre, se reduce aproape în întregime la activitatea diferitelor comitete bisericești), ci tocmai de iubirea care este esența vieții bisericești, esența Bisericii, ca o slujire de jertfă lucrătoare a tuturor pentru toți. Intrucât în Biserica primară locul și slujirea fiecăruia în viața comunității exprimau locul și slujirea în adunarea euharistică, pe seama diaconilor era răspunderea de a primi darurile de la cei ce le aduc, spre a repartiza această aducere - expresia jertfei iubirii - și a pregăti acea parte din daruri care urma să alcătuiască „materia” Tainei euharistice. Până în secolul al XIV-lea inclusiv, proscomidia era săvârșită de către diaconi, iar nu ca acum de către preoți. Tot diaconii aduceau Sfintele Daruri proistosului, la începutul „înălțării” euharistice, la începutul propriu-zis al Euharistiei. Vom vorbi mai departe de schimbarea ce s-a produs; acum menționăm că, în vremea noastră, prezența diaconului în fiecare comunitate bisericească a încetat să fie una

dintre condițiile necesare și vădite ale plinătății vieții bisericești și diaconia s-a transformat într-o anexă decorativă (mai ales în slujirile solemne arhieresti) sau într-o treaptă pentru a primi preoția. Nu înseamnă aceasta oare că a slăbit sau chiar a dispărut în noi trăirea Bisericii înseși, ca fiind iubirea lui Hristos, și Liturghia, ca expresia și împlinirea acestei iubiri ?

Treptat, practica familială primară de a participa cu toții la aducerea Darurilor s-a complicat și s-a schimbat. Creșterea rapidă a numărului creștinilor, mai ales după creștinarea imperiului, a făcut practic imposibilă aducerea - în adunarea euharistică a Bisericii - a tot ce era necesar pentru binefacerile bisericești și pentru nevoile zilnice ale comunității. Când a fost recunoscută de stat, Biserica a concentrat treptat în mâinile sale întreaga activitate de caritate a societății, astfel încât s-a transformat într-o organizație cu o administrație complexă. Aceasta a determinat ca adunarea euharistică să nu mai fie centrul întregii vieți bisericești - a învățaturii și a chemării, a binefacerii și a conducerii -, ca în Biserica primară. Binefacerea s-a separat cu timpul într-o sferă deosebită a activității bisericești și, în aparență, a încetat să depindă de aducerea euharistică. Aici ne apropiem de punctul principal, pentru a înțelege proscomidia. Ceea ce a fost evident pentru conștiința Bisericii, legătura internă dintre Euharistie și „jertfa iubirii”, dependența uneia de alta, a rămas doar ca un ritual al pregătirii Darurilor, care nu mai exprimă dependența și legătura lor internă, nu mai este expresia unei nevoi practice.

Aici avem un exemplu al felului în care se dezvoltă legea liturgică; schimbarea formelor externe este justificată adesea prin necesitatea de a păstra conținutul interior, de a menține în întregime prioritatea și identitatea trăirii și a credinței Bisericii, în pofida tuturor modificărilor. Oricât de complicată ar apărea dezvoltarea proscomidiei - cu specificul „bizantin” - ajunsă în forma ei actuală abia în secolul al XIV-lea, pentru noi este important că ea a rămas și rămâne ca o expresie a realității din care a crescut, a rămas ca o mărturie a legăturii organice dintre Euharistie și Iubire, esența însăși a Bisericii, și de aceea jertfele și aducerile împlinesc în timp și spațiu Jertfa lui Hristos. Astfel, sensul istoric al dezvoltării proscomidiei ne permite să trecem acum la sensul ei teologic.

Indiferent de cine este adusă „materia” Tainelor euharistice, adică Pâinea și Potirul, sensul proscomidiei este că noi îl recunoaștem de la început în ele pe Hristos însuși, jertfa iubirii lui Hristos, adusă de noi și pentru noi în El, Cel care o aduce lui Dumnezeu și Tatăl. Faptul că noi cunoaștem dinainte - până la Liturghie - că „materia” este adusă spre a fi destinată: Pâinea în a fi transformată în trupul lui Hristos și Vinul în Sângele lui Hristos, alcătuiește baza și condiția posibilității de aducere euharistică.

În adevăr, noi putem sluji Liturghie numai pentru că jertfa lui Hristos este deja adusă și în ea este descoperită și împlinită ideea din veșnicie a lui Dumnezeu

despre lume și om, despre destinația lor; de aceea și există posibilitatea pentru toți să devină jertfă lui Dumnezeu și, în această jertfă, să-și afle împlinirea.

Cu adevărat proscomidia este simbol, însă - ca totul în Biserică - este simbolul ce se împlinește prin realitatea acelei noi creații care întru Hristos deja există, dar care, în „lumea aceasta”, poate fi cunoscută numai prin credință și de aceea simbolurile sunt transparente numai pentru credință. Când ne pregătim pentru Taina euharistică și luăm în mâini pâinea și o punem pe discos, noi știm deja că pâinea aceasta, ca și totul în lume, ca și lumea însăși, este sfințită prin întruparea și înomenirea Fiului lui Dumnezeu și că această sfințire e restabilită întru Hristos pentru lume - ca posibilitate de a deveni jertfa lui Dumnezeu, iar pentru om - ca posibilitate de a aduce această jertfa. Prin aceasta se desființează și se biruiește starea de a se considera suficient pentru sine, fapt care alcătuiește esența păcatului și care a făcut ca pâinea să fie numai pâine - hrană muritoare a omului muritor, părtaşă păcatului și morții. Întru Hristos, chiar hrana noastră pământească, ce se transformă în trupul și în sângele nostru, devine în noi înșine și în viața noastră aceea pentru ce a fost creată - să fie părtaşă vieții dumnezeiești, prin care tot ce e muritor se îmbracă în nemurire și moartea este înghițită prin biruință.

După cum jertfa lui Hristos, adusă odată pentru totdeauna, cuprinde în sine totul chiar până la toate aducerile noastre, care își au începutul și conținutul în jertfa Lui, tot așa și „proscomidia” este pregătirea Darurilor de până la Liturghie. Esența acestei pregătiri, „raportată” la pâine și vin - în care suntem aduși noi înșine și întreaga noastră viață - este tocmai prefacerea lor în dar și aducere. Realitatea proscomidiei este că Pâinea și Vinul, desemnate a fi jertfa lui Hristos, care includ toate jertfele noastre, ne includ și pe noi înșine care ne aducem lui Dumnezeu. De aici decurge caracterul de jertfa al proscomidiei, pregătirea pâinii ca junghierea Mielului, a vinului ca vărsarea sângelui; de aici decurge adunarea tuturor în jurul Mielului și includerea tuturor în jertfa Lui. De aceea, numai când s-a terminat această pregătire, când totul este referit la jertfa lui Hristos și totul este inclus în ea, când ochii credinței văd pe discos „viața noastră ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”, atunci poate începe Liturghia: veșnica aducere a Celui care S-a adus pe Sine și în Sine a adus lui Dumnezeu toată existența, înălțarea vieții noastre la Prestolul împărăției, unde El - Fiul lui Dumnezeu - a înălțat viața noastră, devenind Fiul Omului.

Ca multe altele din sfânta noastră slujire divină, și proscomidia are nevoie să fie restabilită; nu ca ritual sau ca formă, ci ca înțelegere în conștiința credincioșilor care au transformat-o „numai în simbol”, au desbisericit-o - în sensul nominal al acestui cuvânt. A restabili înseamnă a preciza sensul adevărat al acestei pomeniri care, în înțelegerea credincioșilor și a clerului, s-a redus la un singur aspect al rugăciunii „pentru sănătate” și „pentru cei răposați”, adică la aceeași individualizare și înțelegere utilitară a slujirii divine

bisericești. Dar sensul de bază al acestei pomeniri, prin caracterul ei de jertfă, este raportarea tuturor și a fiecăruia la Jertfa lui Hristos, la adunarea și rezidirea din jurul Agnețului a noii făpturi a lui Dumnezeu. Puterea și bucuria acestei pomeniri constă în faptul că în ea se biruie delimitările dintre cei vii și cei morți, dintre Biserica pământească și cea cerească, întrucât noi toți – și cei vii, și cei morți - „am murit și viața noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”; pe discos este adunată întreaga Biserică în frunte cu Maica Domnului și cu toți sfinții, omenirea proslăvită și îndumnezeită este venită în această aducere a lui Hristos, pe care El o aduce lui Dumnezeu și Tatăl. De aceea, preotul scoate părticica și pronunță numele, nu numai pentru „sănătatea” lui sau a celor apropiați, de care avem grijă, și nici pentru „soarta de după moarte” a răposaiilor. Noi îi aducem și îi predăm pe ei lui Dumnezeu, în jertfa „vie și bineplăcută pentru ca să-i facem pe ei părtași „vieții celei fără de sfârșit” a împărăției lui Dumnezeu. Noi îi „scufundăm” în iertarea păcatelor care a răsărit din mormânt, în acea viață vindecată, restabilită și îndumnezeită, pentru care i-a creat Dumnezeu.

Acesta este sensul pomenirii de la proscomidie. Aducând prescura proprie, noi ne aducem și ne dăm lui Dumnezeu „pe noi înșine și unul pe altul și întreaga noastră viață”. Această aducere este reală, pentru că Hristos a primit deja viața aceasta, a făcut-o deja a Sa și pe ea a adus-o deja lui Dumnezeu. La proscomidie, viața aceasta - și prin ea lumea întreagă - devine din nou conștientă, devine din nou jertfa și aducere, ca „materie” a acelei Taine prin care Biserica se împlinește pe sine ca Trup al lui Hristos, ca „plinirea Celui ce împlinește toate întru toți” (Ef. 1,23).

De aceea proscomidia se și termină cu mărturisirea și confirmarea plină de bucurie. Acoperirea Darurilor înseamnă că Hristos S-a împărățit, înseamnă că S-a descoperit în El împărăția lui Dumnezeu. Darurile rămân în „lumea aceasta” taină, văzută însă numai prin credință, iar preotul pronunță cuvintele psalmistului: „Domnul S-a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat... Gata este scaunul Tău... minunat este Domnul întru cele înalte.” El îl binecuvântează pe Dumnezeu „Care; binevoit așa”, Care pe toate le-a voit, pe toate le-a împlinit, Care ne-a dat și ne dă nouă în pâinea pământească să cunoaște dinainte cu bucurie și să voim „pâinea cea cerească, hrana ; toată lumea, pe Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos”.

ALEXANDER SCHMEMANN

EUHARISTIA. TAINA ÎMPĂRĂȚIEI, EDITURA SOPHIA